

representin també una pronúncia *baina* o *bainə*, i únicament existeix una mera probabilitat que en alguna part d'elles l'accentuació caigués ja en la vocal inicial (suposició realment probable amb certa extensió).

Modernament ha desaparegut l'accentuació original, i això s'ha produït com a resultat d'una evolució normal de tipus indubtablement i exclusivament fonètic: la mateixa que ha conduït des d'*aina* a *èina*, de *faèna* a *feina*, *cuina* > *cúina*, *reina* > *réina*, *caia* > *quèia* i els altres imperfets semblants. Avui coexisteixen les dues formes *báina* i *béina*, totes dues igualment genuïnes (és infundat el prejudici d'alguns contra aquella): la primera general en valencià i la meitat ponentina del català occidental, i totes dues arrelades a la resta del territori lingüístic, incloent en aquesta zona mixta les Balears i la major part del Principat: tenim, per ex. *báina* a Tortosa (BDC III, 113), però la forma amb *è* més al Nord en una considerable franja llewantina del català occidental: a Oliana, Balaguer (AlcM), *béna* a les Borges Blanques (BDC VI, 71), *béina* 'genollera de l'antic vestit típic local' (observat a Vinaixa).

També en castellà es va pronunciar *baina* fins a la fi del S. xv (detalls i documentació en DCEC IV, 666b38-52, *vaina* ja sovint en Góngora, c. 1600). El portuguès manté *bainha* fins avui (per ex. referint-se a la funda de la dalla, a la Serra da Estrela, VKR IV, 160). Les llengües romàniques han alterat la consonant inicial v del mot llatí, canviant-la les unes (cat., cast., port.) en b-, i les altres en g-, d'on l'italià *guaina*, fr. *gaine*, oc. *gáina*, i és interessant d'observar que totes les que no han fet això és que havien fet allò, car la b- en lloc de v- no solament ha estat sempre general en català, i avui el mot es pronuncia així, sense excepció (en totes les zones que distingeixen oralment les dues consonants) sinó també en portuguès, i en castellà apareix escrit amb b- en el període medieval (amb l'excepció de Nebrija, humanista a ultrança).

Ara bé, el fet que l'alteració o en b- o en g- tingui aquest caràcter per dir-ho així complementari i mútuament exclusiu, és significatiu i bé podrà ser que ajudi a comprendre les dues anomalies. El pas de v- inicial a b- és menys sorprenent (solament notable que tingui caràcter tan constant), i el trobem complet en un bon nombre de mots on se li veu causa més clara: (*vajer-bajer* en glosses, VERRERE > *barrer*, *barrejar*, *berruga*, junt amb *berbena*, *baciu*, *buidar*, on s'entreveu alguna incerta possibilitat d'explicació), i no és inversemblant que ja se'l pugui documentar des de l'Antiguitat¹ i que se li trobi alguna explicació de tan remota data.² Però com que encara s'ha explicat menys per què a la resta del llatí vulgar la v-, no canviada en b-, va modificar-se en g-, justament es podria suposar que, reaccionant les jerarquies de l'exèrcit romà contra la pronúncia vulgar BAGINA, en què caurién ja aleshores els seus legionaris, insistirien a pronunciar v- (que per aquell temps era encara a mig camí entre *v* i *v*-) i que per això els le-

gionaris germànics que formaven una massa molt forta i, de vegades preponderant, dins l'exèrcit imperial. per mostrar-se obsequients als seus superiors, hi introduïren llur w- germànica, d'on la forma *guaina*, que precisament per això s'ha imposat en les zones romàniques on l'element germànic s'introduí amb més força.

DERIV.: *Bainella* (AlcM). *Bainer* 'operari que treballava el cuir per fer-ne beines', i *baineria* (DBal., AlcM). *Vainilla* [1707], del cast. [1555, i com a nom de 'la planta aromàtica americana que té una tavella o vaina semblant a la del fesol', 1739] des d'on el mot ha passat a les altres llengües europees. *Bainot* [1413, AlcM].³ *Embeinar*, -*bain*- [1648, DTorra]; *desembainar* [1575, *desembaynar*: astringo, distringo, On. Pou, 1735]; «alto a-n el rey: / se *desenvey-na* l'espasa», romanç de mitjan S. XVIII, recollit a Argentina, Milà, *Rom.*, 124F).

PER VIA SÀVIA: *Vaginal*, *vaginitis*, del duplicat anatòmic *vagina*. *Invaginar*; *invaginació*.

¹ El dicc. llatí-fr. de Benoist-Gölzer, que és acurat i sovint fundat en despullaments propis, registra *bagina* amb remissió a *vagina* (no en dóna, però, cites ni en trobo confirmació). — ² Sovint hi hagué contaminacions d'altres mots, i això sospitem acf. Val a dir que no és gaire convincent el que veig: potser influència de *bacillum* o de *battuere*? El poble lígur dels *Vagienni* que donava maldecaps als pretors romans es pronunciava així o també *Bagienni*. — ³ «Los *baynots*: techa pennaria», entre *pergamí* i *les tisores*, On. Pou, 1575, p. 180.

Bel, V. *belar* *Belaberquí*, V. *filaberquí*

BELAR, mot imitatiu, modificat del ll. BALARE id. amb adaptació a l'onomatopeia *bèèè!* de la veu de l'animal. □ 1.ª doc.: fi del S. XIII.

El mot figura en la llegenda hagiogràfica de Sant Patrici, on el sant per descobrir el qui s'ha menjat una ovella obra el miracle de fer-la *belar* en el ventre del lladre (diverses versions en DAG., AlcM i *Vides Ross.*). Tot i que en llatí el mot era clàssic i antic en la forma BALARE, no cal dir que no es tracta de cap evolució fonètica ni analògica d'aquest vocalisme sinó renovació o refecció de l'onomatopeia *bèèè*, que ens impressiona les orelles com una è molt oberta, sovint ultraoberta, i així es pogué interpretar en forma divergent segons les llengües; altres llengües germanes, com el castellà, han restat fidels a la forma amb *a*, llatina, i en català mateix aquesta també persistí localment, i fins predominà en terres valencianes, on en el S. XVI el *Thes. Pu.* d'On. Pou no en registra d'altra,¹ si bé allí, com per tot el domini, predominen i predominaren les formes amb *e* (veg. a baix els derivats). La persistència d'aquesta acció onomatopeica en mallorquí es nota pel fet que aquest és dels pocs verbs que s'hi pronuncien amb *è* (i no *ə*) en les persones accentuades en la desinència (*bèlá* a Manacor, BDLC VII, 57).

DERIV.: *Bel* [1400, «lo corder coneix la mare en-